

04/12/2008

Penjant d'un fil

EL PLA B: ELS FONAMENTS

"Cal entendre què hem fet aquests darrers cinc anys si volem marcar el camí que ens toca fer en els propers mesos o anys"

Carles Boix

La primera (i qui sap si l'única i última) part del procés de reforma estatutària està punt de cloure's amb un balanç no gaire brillant: una llei aigualida i no executada; un pacte de finançament ajornat (i visiblement afectat per la crisi) i una sentència del TC que pinten poc generosa.

Els quadres polítics catalans, aquells mateixos que (amb alguna pèrdua d'un cert pes per raons polítiques i mèdiques) van iniciar el procés de reforma, s'afanyen ara a parlar d'un suposat pla B que ens ha de dur de l'atzucac actual a un nou cim d'autogovern. Uns apelen directament als valors més purs: la "unitat" i la "fermesa". Altres conjuren (amb la boca petita i un lleuger quequeig) la convocatòria d'un referèndum. Els termes que fan servir són gruixuts i els solen declamar en aquell estil que fa tremolar lleugerament als homes sensibles als gestos patris i les banderes flamejants. Però, a mi em fa l'efecte que les propostes que fan tenen la fondària i la permanència dels focs d'artifici d'una festa major.

La unitat ja la van exhibir els nostres diputats amb l'aprovació del nou estatut un 30 de setembre de 2005, després de mesos de negociacions esgotadores. La fermesa la van demostrar en els discursos grandiloqüents que els seus portantveus van descabdellar davant dels diputats espanyols en la presentació de l'Estatut aquella mateixa tardor. Com ja ha estat habitual al país des dels temps de la Solidaritat (i potser fins i tot d'abans de les primeres campanyes del catalanisme polític contemporani), aquella unitat i fermesa van diluir-se als pocs dies. L'actual president de l'executiu català se saltava la unitat l'endemà mateix de l'aprovació del projecte. L'oposició va acabar negociant el projecte final en un dissabte de disbarats (i parlo de disbarats en el sentit més estricte i procedimental de la jornada perquè quan algú expliqui els detalls, minut per minut, d'aquell dissabte, l'efecte que farà tot plegat serà més depriment encara i del que vostès saben). Tot en el benentès que si l'oposició no ho hagués fet, el primer tripartit ho hauria fet igualment – cometent els mateixos disbarats o altres de pitjors.

Per la seva banda, la crida a un referèndum és una nova fugida cap endavant. Sense una llei de consultes, que una part del tripartit sembla poc interessada a aprovar i l'altra part potser incapacitada per a redactar, no es pot celebrar el referèndum. I, amb llei i tot, caldrà sempre l'aprovació final del president del govern espanyol (com deixa ben clar el text de l'estatut impugnat). Sense l'amenaça directa de perdre votacions crucials al parlament estatal, el president espanyol no tindrà cap incentiu per a endegar una consulta que li ha de ficar en un desgavell mediàtic majúscul. I des de quan han vist els nostres diputats disposats a fer caure el govern espanyol amb l'amenaça directa d'una votació en contra? Jo mai.

Imaginin, però, que sí, que el govern català decideix fer una consulta popular i que el govern espanyol es baixa els pantalons. Quin serà el contingut del referèndum? Ratificar el projecte estatutari de setembre? Repetir el referèndum del 2006? Demanar que els catalans votin la independència? Primer m'han d'explicar si la consulta consistirà a avisar tothom que els catalans són uns tipus fermes (que, després d'haver salvat l'honor, l'endemà de la votació tornaran a casa a menjar torrons – o el dolç que correspongui segons l'estació de l'any) o si suposarà demanar l'accés unilateral a la Unió Europea (ajudats pels delegats exteriors tan competents que té la Generalitat actual). Després els diré si em crec alguna cosa de les que sento.

A la reforma estatutària del 2005-06 els nostres dirigents van exhibir dos problemes: primer, que no sabien on anaven, és a dir, que no tenien un discurs meditat sobre el perquè final de tot plegat; i, segon, que no tenien cap estratègia clara, és a dir, no havien reflexionat sobre totes les passes que calia fer per arribar al port on suposadament havien d'arribar (i, això, evidentment, incloïa reflexionar sobre les maneres del contrari i sobre les armes mediàtiques i parlamentàries que es podien fer servir). Així ens ha anat a tots. Ara molts ho compensen acudint a actes massius on es consola i recolza els estralls fets per situacions de desmemòria. Però l'emoció i el carinyo, que són bons (i que procedeixen de la forma en què es va viure i fer la transició democràtica), són insuficients per actuar a la palestra política quan es juga fora de casa.

Si no hi posem remei, ens tornarà a passar el mateix. Però, molt més ràpidament (tot i que amb el mateix mal d'ànima). El remei passa, desafortunadament (i dic desafortunadament pel treball que suposa,) per començar pel començament un altre cop més. Ara mateix toca parlar dels ciments, de les arrels del problema polític en marxa: Per què es va fer la reforma estatutària? Per què continuem en aquesta línia d'oposició i de conflicte? Si no ho sabem, no podem tirar endavant cap enlloc.

Per contestar la pregunta (o preguntes) que els plantejo cal en primer lloc fer una tasca (desagradable) de neteja. Hem d'acabar d'una vegada amb dos relats o interpretacions generalitzats però completament errònies: ú, que la reforma es va fer per mer tacticisme electoral; i, dos, que la reforma va ser una com a equivocació en un món “postnacional”.

La primera explicació atribueix la reforma estatutària a la decisió maragalliana (i del PSC en general) de llençar una campanya pro-Estatut per raons merament tàctiques per convèncer l'electorat del seu compromís catalanista i gratar uns quants vots al centre pujolista després de vint anys de campanyes electorals desastroses. Si ens hem de creure aquesta interpretació, ni els socialistes (ni els ciutadans pel canvi) desitjaven en realitat aventurar-se per un camí tant volàtil i poc fressat, ni la massa de votants volia el nou Estatut, ni, atès el tacticisme de la maniobra, el nou govern Maragall estava preparat per gestionar el drama històric que es va precipitar sobre tots els nostres caps. La història del tacticisme ha omplert pàgines senceres del diaris, voleia constantment sobre les declaracions dels nostres polítics (i la seva teoria de l'auto-gol) i ha servit de base per a una bona part dels capítols de llibres com ara “La rectificació”. Però, com intento argumentar més avall, és poc convincent. Si tot hagués operat sota el supòsit del tacticisme, ni Convergència hagués perdut un terç dels seus votants a mans d'ERC ni el tripartit s'hagués embrancat en aquesta batalla (perduda) per la refundació federal d'Espanya. El pur tacticisme

hagués deixat pas al realisme més cru un cop guanyades les eleccions – de la mateixa manera que l'Obama que havia promès sortir immediatament d'Iraq ara fa sis mesos escassos ara acaba de confirmar en el seu càrrec l'actual ministre de defensa de Bush. I és que els nostres publicistes confonen el tacticisme polític amb l'abundantíssim amateurisme dels nostres dirigents, dues coses totalment diferents i de fet gairebé contradictòries.

L'embolic estatutari ha donat aires a un segon tipus de relat que ha acabat fent força patxoca entre l'intel•lectual de casa nostra exprogressista i ara reconvertit en pensador postnacional. La cosa va així: Catalunya ha de repensar-se en un món de sobirania compartides, en un segle XXI en què, i cito literalment d'un article publicat dimarts, “les velles nacions tenen dificultats per controlar els fluxos globals de capital, per retenir la producció de béns, per gestionar la comunicació global, per integrar les noves generacions, el multietnicisme i la multiculturalitat. Tenen seriosos problemes per donar continuïtat a les seguretats i els benestars que van instaurar fa mig segle. La nació del segle XXI tindrà poc a veure amb la dels segles XVIII i XIX. Les nacions històriques estan modificant les seves competències, buidant-se de contingut, perden el seu sentit territorial i desdibuixant el seu perfil.” I, davant d'aquesta realitat, no ens ha d'estranyar que “el conjunt de la societat catalana no vibri per la nació catalana” i que les negociacions estatutàries estiguin destinades al fracàs. Tot això sona a guineu i raïm verd. Però és que, a més, no té gaire sentit per dues raons. Primer, i des d'un punt de vista polític, la identitat nacional està indefectiblement lligada al concepte de democràcia: no hi ha cap sistema democràtic, des que es va inventar o recuperar amb les revolucions francesa i americana, que no vagi de la mà d'un cert concepte del subjecte o poble sobirà que s'entén com a comunitat política dotada de la capacitat de decidir conjuntament sobre el seu destí i el seu horitzó. I és que el problema no és l'existència de la nació moderna. I no és tampoc el de la seva dissolució en el “marasme” de la globalització. El problema es saber quin és el subjecte que s'entén com a últim dipositari de l'elecció del govern i de les institucions i de la constitució política: els atenencs i espartans o els grecs? Els florentins i venecians o els italians? Els noruecs o els escandinaus? Els catalans o els espanyols? Segon, i des d'un punt de vista econòmic, ningú ha demostrat que la sobirania estatal sigui incompatible amb la interdependència comercial. Més de la meitat dels països del món tenen més de 6 milions d'habitants i ni les Nacions Unides els han declarat il•legals ni els seus habitants han decidit fer-se el harakiri polític. Ni la grandària del país sembla ser cap obstacle per al seu desenvolupament o autonomia financera: de fet, sabem que, de forma sistemàtica, els països petits tenen una despesa pública més elevada que els països més grossos.

Un cop esbrossat el camí de males herbes teòriques, cal entendre què hem fet aquests darrers cinc anys si volem marcar el camí que ens toca fer en els propers mesos o anys. Posem-ho en forma de números ordinals per seguir la moda del moment i fer-ho més entenedor:

Primer. Tots sabem que, a l'hora de la formació de les nacions modernes, en un procés que va durar des de 1789 fins a 1918, és a dir, des de la Revolució francesa fins a la Revolució soviètica, Espanya va fracassar com a projecte nacional, com a projecte capaç de crear un sistema constitucional i democràtic atractiu per a les perifèries proto-nacionals. Això no és cap cosa vergonyosa (com creuen els espanyols): els va passar als anglesos a Irlanda, als austríacs al seu imperi i fins i tot als suecs amb Noruega. Però és una realitat ineludible. És la primera matèria sobre la que hem de partir per acabar amb aquest patiment absurd que arrosseguem des de fa

tantes generacions.

Segon. El pacte constitucional de 1978 va ser un pacte instrumental. Els catalans, que mai van poden ser absorbits a l'estil occità dins d'un estat-nació de tall jacobí, van finalment aprendre la lliçó després d'haver patit bombardejos espartaristes, el tancament del Cu-Cut, la dictadura primoriverista, l'agitació republicana d'una segona República mediocre, el desori anarquista i la dictadura franquista. I van acceptar un pacte mediocre en competències autonòmiques a canvi d'estabilitzar Espanya i no haver de sofrir, segons creien, un altre diluvi universal que hagués enfonsat el país per sempre més.

Tercer. El catalanisme d'inicis del segle vint va abraçar la modernització d'Espanya com a estratègia de supervivència i de justificació. La idea semblava bona. Modernitzar una península de nivells africans va aparèixer com a una condició *sine qua non* per a sobreviure políticament i no congriar més del compte totes les ires i els ressentiments de la resta de l'Estat. A posteriori, jo crec que l'estratègia va fracassar per dues raons: una, no va poder parar cap dels cops aïrats que Espanya (molt més gran que Catalunya) va dirigir a una Catalunya que percebien com a malèvola i orgullosa; dos, i molt pitjor, va acabar fent creure als catalans que el catalanisme era un liberalisme, una pura estratègia de modernització d'Espanya, un moviment dirigit a la prèdica i conversió entre pagans de les virtuts de la fe franco-carolíngia

Quart. De l'error del catalanisme redemptor encara no ens hem desempallegat. És cert que el nacionalisme convergent ha deixat això de banda i ara ja s'accontenta solament a "resistir", com si Espanya encara fos una mena de Don Pelayo monstruós capaç de llençar les seves tropes sobre Lleida. Però, el socialisme català (almenys la part més catalanista) encara s'imagina a si mateixa com l'avantguarda d'Europa a Espanya. Evidentment, aquesta imatge és un miratge irrisori: els museus de Madrid quadripliquen o més l'espai museístic català i la quantitat d'avions i inversors a la capital de l'Estat l'han convertit en l'antípoda d'aquella ciutat tronada que van dibuixar Pla i Gaziol. En tot cas, el parany intel·lectual en què molts catalanistes encara viuen instal·lats té unes conseqüències polítiques malèfiques. Com diu Marx al seu llibre sobre el 18 de Brumari, "la tradició de totes les generacions mortes pesa com un malson sobre el cervell dels homes vius". Per favor, despertem d'aquest malson i enterrem d'una vegada el catalanisme instrumental que es van inventar els Durans-i-Basos, Pi-i-Margalls i Cambós i Prats de la Riba de fa cent anys!

Cinquè. El pacte constitucional i estatutari va ser dolent perquè mai va crear les garanties procedimentals perquè l'Estat central complís amb els seus compromisos verbals amb Catalunya. Quan un jutge és alhora una de les part en el conflicte sobre el que ha de dictar sentència, el plet judicial no el pot guanyar ni el millor advocat biracial format a la Harvard Law School (llegiu-hi Obama). Hi ha traspassos promesos que mai s'han dut a terme. Hi ha hagut altres competències transferides que han desaparegut a cop d'ordre ministerial. Mentrestant els nadius, curts en cèntims, no deixen de clavar-se punyals entre ells, atrapats en l'escassetat perfectament planejada per la metròpoli. La psicologia col·lectiva de la tribu disminuïda en surt sempre malparada – plena de llagues, de queixes, de desconfiances, de patologies, d'orsians disposats a actuar en teatres forasters per un plat de lleties i de dalís que decideixen portar jaquetes llampants i corbates fluorescents per cridar l'atenció d'una massa aprocianada que no pot distingir el talent.

Sisè. En resum, el catalanisme resistencial o modernitzador ens va donar l'autonomia. Però, l'autonomia del 78 se'ns ha quedat petita. Ajudats per un món més obert i per unes generacions que no han patit cap bombardeig de Barcelona, Catalunya va apostar per un segon estatut. Calia fer-ho i era de justícia. Ens calia saber si es podia "re-encaixar" el país dins d'Espanya. Ens calia fer-ho perquè resulta que els catalans, un cop supprimeixes la seva rauxa tant desagradable per inútil (una rauxa doblement desagradable per als espanyols quan ens senten parlar amb un castellà carregat d'eles palatals massa engolades), encara són, com a molt, uns confederalistes romàntics. Dilluns un gran amic de professió separatista em va convidar a casa seva a sopar. Les tovalles reproduïen la bandera suïssa (de fet, moltes creus blanques sobre camp vermell) i em va servir, en quantitats extremadament generoses, un gruyère magnífic. Ell no se n'adonava, però tot això volia dir que, com a molt, a ell el que li agradaria és viure en el si d'una confederació hispànica. Vaja, una català de soca-rel: un català que encara somia, com els nostres rebesavis de barba decimonònica, amb una versió plàcida (i un pèl anarquista) de la Ibèria feta de regnes medievals.

Setè. El problema és que els espanyols no són pas confederalistes. (Federalistes sí que ho són. L'estat de les autonomies és de caire federalista. Ara bé, d'un federalisme mexicà, evidentment.) I això, la seva resistència final a l'autonomia plena, també calia investigar-la i fer-la ben transparent. I, si hem de creure els que ens expliquen els nostres tribunalconstitucionalòlegs, tot això acabarà de quedar ben demostrat en poques setmanes.

Vuitè. La reforma estatutària ha estat una etapa dolorosa. Però no per això ha estat inútil. Ben al contrari, ha tingut la virtut de fer-nos entendre els límits i les dèries de cada part. I, per això, si interpretem apropiadament l'episodi que hem viscut, ens ha de permetre fer un pas endavant. De l'estratègia de com fer-ho en parlo d'aquí dues setmanes. Ara per ara, però, calia recordar d'on venim -- un llarg procés per ser lliures -- i saber què volem -- acabar el procés i ser completament lliures.